

свідомості дитини, а в подальшому молоді людини не завжди може бути успішним, тим більше коли даний процес проходить стихійно, без участі соціальних інститутів та застосування соціально-технологічного підходу, який «являє собою новий міждисциплінарний спосіб використання наявних знань і уявлень у практичній соціальній дійсності» [4, с.51]. Це необхідно враховувати при розробці механізмів і соціальних регуляторів формування історичної свідомості підростаючого покоління.

Література

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П.Бергер, Т.Лукман. – М.: Наука, 1995. – 607 с.
2. Пержун В. Витоки й еволюція історичної свідомості: історико-соціологічний аспект / Володимир Пержун // Релігія та Соціум. Часопис. – Чернівці: Чернівецький національний університет. – 2010. – №1 (3). – С. 213-219.
3. Пержун В.В. Ціннісні характеристики історичної свідомості: теоретико-соціологічне осмислення / В.В. Пержун // Український соціум. – 2010. – №2. – С. 44-50.
4. Салпа М.М. Соціальні технології в структурі соціологічного знання / Микола Миколайович Салпа // Молодіжна політика: проблеми і перспективи. – Дрогобич: Вид-во ДДПУ, 2009. – С. 49-51.
5. Свеженцева Ю, Проскуракова О. Традиція: концептуалізація та напрями вивчення / Юлія Свеженцева, Оксана Проскуракова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 2. – С. 142-153.
6. Солоднікова И.В. Социализация личности: сущность и особенности на разных этапах жизни / И.В.Солоднікова // Социологические исследования. – 2007. – № 2. – С. 32-39.
7. Тощенко Ж.Т. Историческое сознание и историческая память. Анализ современного состояния / Ж.Т.Тощенко // Новая и новейшая история. – 2000. – № 4. – С. 3-14.

© Безарова Галина
© Слубська Анна
м. Чернівці

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ЗРІЗ

В сучасних умовах, умовах глобальної світової інтеграції, проблема духовної сутності особистості, її ціннісних орієнтацій в межах цивілізаційних просторів є досить актуальною. Зокрема, питання сутності духовних цінностей на Сході та Заході, які почали привертати до себе увагу в результаті глобальних міграційних процесів, актуалізує питання сприйняття тих чи інших цінностей особистості.

Поняття «духовність» завжди займало чільне місце у філософії, особливо у вирішенні ключових проблем: людина, її місце й призначення у світі, зміст її буття, культура, суспільне життя. Аналіз філософської наукової літератури з проблем людини свідчить, що сучасні філософські дослідження сутності і змісту проблеми духовного зростання людини є досить малочисельними. Взагалі, визначення поняття «духовність», які можна зустріти в науковій літературі, вирізняються своєю багатогранністю. Різноманітними є і ті, що стосуються безпосередньо людини. Духовність позиціонується як цементуюча засада і певний потенціал людини, її характеристика, першість вищих загальнолюдських цінностей, спосіб життя, усвідомлена життєдіяльність людини, як стан людини і процес її зростання.

Але, незважаючи на виявлення специфіки духовності людини, питання щодо її сутності, змісту та структури залишається нез'ясованим. Проблемна ситуація виглядає наступним чином: окремо кожна із специфічних характеристик духовності людини, в тому чи іншому ступені,

відбиває її сутність, але не складає її загального системного бачення. Сутність морально-духовної природи людини ще з давніх часів була об'єктом філософських міркувань. Про це свідчать найдавніші джерела індійської і китайської філософії, тим більше джерела філософії античної Греції. Тому є сенс в процесі дослідження сутності поняття духовності застосувати цивілізаційний підхід.

З метою формування єдиної концепції духовного розвитку особистості та людства в цілому необхідний діалог цивілізацій. Саме в процесі такого діалогу виявляються загальні проблеми, оформляється простір загального смислу і загальнолюдських цінностей. Діалог цивілізацій розглядається нами як така «форма взаємодії різних соціокультурних «світів», за якої кожний з учасників діалогу визнає самоцінність іншого». У сучасній науці досить тривалий час цивілізації Сходу і Заходу розглядалися як дві протилежні цивілізаційні парадигми, були намагання навіть їх протиставлення. Ця ідея була достатньо чітко виписана, наприклад, М.Вебером. Схід і Захід – не лише географічні поняття, а й різні типи духовності, різні шляхи, способи людського буття у світі. Східна філософія була тісніше переплетена із релігією, життєвою мудрістю та способами людського самовдосконалення. Вивчення сприяє кращому розумінню найперших кроків самовизначення людської думки.

Антична філософія вважається початком європейської філософії взагалі, яка вплинула на формування європейської культури Заходу. В античні часи закладаються основи зорієнтованості Заходу на вдосконалення зовнішніх форм і матеріальних умов соціального життя, в той час як Схід орієнтувався на вдосконалення внутрішнього світу людини, розвиток її духовної свідомості. З цього приводу видатний індійський мислитель-гуманіст Свамі Вивекананда, який активно пропагував ідею «етичної революції» на Заході на

засадах індуїзму, писав: «Людина народжується для того, щоб підкорити природу, це справедливо, а Захід під «природою» розуміє лише фізичний, зовнішній світ, але є ще внутрішній світ людини. І в цьому внутрішньому світі людина Сходу – своя, точно як і людина Заходу – своя у світі зовнішньому». Але якщо порівняти Західну і Східну цивілізації, то помітимо, що цінності у них ті ж самі, способи ж освоєння – різні: на Заході переважав раціоналістичний підхід до цінностей, сприйняття їх функціонування через науку, на Сході освоєння цінностей здійснювався на основі релігійно-філософських традицій.

Закріплене в європейському мисленні і закладене в основних рисах ще античною культурою уявлення про людину як активної та діяльної істоти на протигвагу пасивності речі, суттєво відрізняється від розуміння людини в культурах Стародавнього Сходу. Тут ідеалом людського буття виступає не стільки реалізація себе в предметній діяльності, у зміні людиною зовнішніх обставин, скільки націленість людської активності на свій особистий внутрішній світ.

Є інша суттєва відмінність між східною і західною філософськими традиціями в розумінні духовності, які формувалися ще в часи Стародавніх Індії, Китаю та Греції. Йдеться про ідею єдності, притаманну східній філософії, та ідею автономності індивіда в межах давньогрецької філософії, що формує принципово відмінну світоглядну установку на духовність людини.

В Європі на основі платонівської традиції у розумінні душі й тіла формується християнське їх розуміння, коли духовність наділяється новим обличчям, і вважається, що духовність притаманна людині розумній і це виділяє її з тваринного світу та уподібнює Богу. У *релігійному* вжитку духовність, як правило, пов'язують з внутрішньою релігійністю, вірою, містичним досвідом, «спілкуванням з

Богом». Внаслідок божественної присутності світ набуває рис гармонійної упорядкованості, символічності та розумної доцільності (телеологічності). Рух до Бога, відповідно, сприймається не просторово, а заглиблено-духовно. Останнє є осередком психічних і фізичних сил людини, індивідуальним вмістилищем мудрості, місцем діалогу людини з Богом. Віра, як почуття, сприймається як внутрішня, інтуїтивно-містична релігійність, де процес богопізнання і самопізнання зливаються в органічне ціле.

Для Східної ж цивілізації характерне засвоєння матеріальних і духовних цінностей в умовах авторитаризму, всезагальної слухняності, особливого особистісного сприйняття держави, старшого в общині та сім'ї тощо. Тому формування людини, як слухняної і добросчесної, відобразилося на всій життєдіяльності людини східних країн, на самій культурі і способах її засвоєння, на специфічному, соціально обумовленому розумінні сутності духовності та добродієвості особистості.

Сьогодні, на жаль, особистість, яка раніше розглядалася як вища трансцендентна сила і яка володіла божественними якостями і здібностями, практично втратила статус вищої цінності. В кращому випадку сучасна людина розглядається як зосередження соціальних зв'язків, спрямованих на активну економічну та політичну перебудову. Потенціальний духовний арсенал такої «перебудови» вбачається тільки у світських цінностях культури, гуманістичній течії тощо. На Заході позитивна роль релігії практично не вказується.

В наш час не викликає сумніву взаємодія східних і західних типів цивілізацій. Такі важливі досягнення східної філософії, як створення завершеної системи психотехніки, необхідної для розвитку духовних якостей особистості, як принципи гармонії між інтересами особи і завданнями суспільства, як акцент на мінімальний вплив людини на навколишнє середовище, роблять східні вчення істотною

складовою частиною духовного синтезу, який, як нам здається, дозволить людству в ХХІ ст. вирішити свої найгостріші проблеми і суперечності. Одночасно починає домінувати розуміння цивілізації як єдиного, спільного для всього людства явища. В основі такого обґрунтування – ідея єдності, цілісності та взаємопов'язаності сучасного світу, спільного для всього людства, наявності глобальних проблем та загальнолюдських цінностей.

© Руда Леся
м. Чернівці

РОЛЬ КУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

З історичним розвитком багато в чому змінюються людські пріоритети. В сучасному світі, який ґрунтується на матеріальних цінностях, людина проживає своє життя з негнотливим бажанням влади та багатства. Натомість ми все далі відходимо від внутрішнього світу і душевного щастя. Розвиток будь-якого суспільства супроводжується розвитком форм культури: матеріальної, фізичної та духовної. Якщо раніше дані види розвивалися в певній толерантності та взаємодоповненості одна до одної, то за декілька останніх століть можна простежити поступове «витіснення» духовності з життя суспільства.

Виклад основного матеріалу. Проблема духовності розглядається філософами, соціологами, культурологами, педагогами, психологами. Представники кожної з цих наук мають свій погляд на її сутність, що вказує на універсальність даного феномену і, одночасно, ускладнює можливість єдиного і однозначного його тлумачення. Так, в соціологічному словнику поняття духовності визначається як